

В.Л. Пирогов

СЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМАТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СТРУКТУР КИТАЙСЬКОЇ ТА ЯПОНСЬКОЇ МОВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

МЕТА СТАТТІ полягає у порівняльно-му висвітленні парадигматичних особливостей фразеологічних структур китайської та японської мов, відповідно чотирикомпонентних фразеологічних фреймів *чен'юй* та *йодзідзюкуго*.

Порівняльний аналіз фразеологічних систем китайської та японської мов розширює можливості інтепретації особливостей їхньої функціональної взаємодії на різних етапах історичного розвитку.

Як відомо, фразеологія будь-якої мови є найціннішою лінгвістичною спадщиною, в якій відбивається бачення світу, національна культура, звичаї, вірування, історія народу, котрий нею розмовляє. У цьому плані синкретизм китайської і японської мов, у якому головна роль, особливо на ранньому етапі, належала першій, можна вважати безпрецедентним історико-лінгвістичним феноменом.

Система фразеології сучасної японської мови є в значній мірі кумулятивним продуктом тривалого історичного розвитку, однією з головних особливостей якого є синоцентричний компонент.

Питання щодо китаїзмів у японській мові має особливий історико-лінгвокультурологічний статус. Масовий приплив китаїзмів відбувся на початку письмової історії японців (приблизно V ст.). Найдавніші літературні пам'ятки Кодзікі (古事記, «Записи про діяння старовини», 712) та Ніхонгі (日本記, «Японські хроніки», 720) записані фактично китайською мовою – *камбун* (漢文). Ця своєрідна мова, що ввібрала в себе особливі риси ієрогліфічної культури Стародавнього Китаю, була родючим підґрунтям, на якому сформувалися й отримали нове, самостійне життя могутні паростки національних культур практично всіх народів східноазійського регіону, зокрема і Японії [Ієнага 1972; Конрад 1980; Пінус 1994; Пирогов 2000, 2001; Сыромятников 1972, 1983].

Китаїзми – стародавні запозичення в японській мові – можна порівняти із сучасними *гайрайго* (外来語), тобто іноземними словами, які записуються особливою складовою азбукою *катакана*, завдяки чому їхня ідентифікація в письмовому тексті практично ніколи не викликає труднощів. На відміну від *гайрайго*, ідентифікація китаїзмів вимагає достатньо високої професійної підготовки, оскільки в цьому випадку необхідні не тільки знання етимологічних особливостей лексики японської мови, а також історичних, культурних і літературних реалій Китаю.

Китаїзми, зафіксовані у великих японських словниках, що віддзеркалюють стан сучасної літературної японської мови, загалом, без диференціації на жанрові аспекти, становлять більше 70% лексичного корпусу [Алпатов 2003, 128]. Історично картина формування системи фразеології японської мови співвідноситься із загальною картиною становлення та розвитку її лексичного складу.

Головними джерелами, що живили японську мову елементами китайської фразеології, були, між іншим, такі відомі релігійно-філософські твори, як Іцзин, Даодецзин, Цяньцзивень тощо. В основі цих творів лежать лексичні одиниці і словосполучення, у тому числі і фразеологізми, що складаються з 4 ієрогліфів (чотирикомпонентна структура є найбільш розповсюдженою формою китайських ідіоматики взагалі), число яких, за даними різних джерел, дорівнює десяткам тисяч одиниць. У китайській мові такі фразеологізми називаються *чен'юй* (成语), що можна перекласти як «готова [словесна] форма» [Горелов 1979, 176]. Вони мають низку специфічних особливостей графічного, синтагматичного, граматичного, синтаксичного характеру, про що більш докладно розповімо далі. У японській мові аналогічні фразеологічні одиниці (ФО), здебільшого китаїзми, належать до загальної категорії фразеологізмів *йодзідзюкуго* (四字熟語), більш конкретно – *сейго* (誠吾).

Більшість *чен'юй* походять із джерел давньокитайської літератури. Як правило, вони мають ідіоматичний характер. Саме тому для сучасних китайців зміст багатьох *чен'юй*, так само як і зміст *сейго* для сучасних японців, часто є незрозумілим, якщо відсутні відповідні пояснення і коментарі. У китайських і японських школах такі фразеологізми зазвичай вивчають разом з історичними й літературними текстами, з яких вони походять.

Зазвичай *чен'юй* відображають не стільки зміст самого тексту, скільки його дидактичну формулу. Наприклад, фраза 按图索骥 (*àn tú suǒ jì*, що буквально означає «шукати породистого коня по картинці», ґрунтується на історії про відомого оцінювача коней на ім'я Бо Ле, що жив у державі Цін у період Весен і Осеней (春秋, *Chūn Qiū*, 770–476 до Р.Х.), який на основі досвіду і знань кінної справи написав ілюстровану книгу про те, як правильно вибирати коней. Його син, що не мав особистого досвіду в конярстві, подався на пошуки породистих коней, керуючись повчаннями й рекомендаціями, наведеними в книзі батька, проте не знайшов жодної. Таким чином з'явився цей метафоричний вираз для ілюстрації того, як відсутність досвіду і формальний підхід до справи заважають досягненню поставленої мети. В іншому прикладі *чен'юй*, 百发百中 (*bǎi fā bǎi zhōng*), що буквально означає «сто пострілів, сто влучень у яблучко», значення фразеологізму побудоване на історії про майстерного стрільця з лука Ян Юцзі, який жив у період Весен і Осеней у державі Чу (楚, *Chǔ*, 722–481 до Р.Х.). Для того щоб перевірити майстерність лучника, йому було запропоновано уразити поспіль три мішені з листя верби, розташовані на різній висоті. Хоча Ян Юцзі стояв на відстані більше 150 кроків від дерева, він точно влучив в усі три мішені. Спочатку фразеологізм використовувався для позначення високої майстерності стрільби з лука, а пізніше набув додаткового значення «високої точності» та «абсолютної надійності». Справжній смисл ще однієї ідіоми *чен'юй*, 瓜田李下 (*guā tián lǐ xià*), що буквально означає «на гарбузовому полі, під сливами», полягає у повчанні не зав'язувати поворозки на чужому гарбузовому полі і не поправляти капелюха під чужим сливовим деревом, щоб не викликати підозру в крадіжці. Ця ідіома

є скороченим варіантом китайського прислів'я 瓜田不纳履, 李下不正冠 (*guā tián bù nà lǚ, lǐ xià bù zhèng guān*), яке має еквівалент у японській мові 瓜田に靴を入れず李下に冠をたださず *Kaden ni kutsu wo irezu, rika ni kanmuri wo tadasazu* [СЯП 1994, 156] (букв. «Не надягай черевиків на гарбузовому полі й не поправляй капелюха під сливою, тобто не роби дій, які викликають підозру»). Вона має більш загальне значення ситуації, спровокованої необережною поведінкою, що викликає підозру оточуючих. Цей вираз походить з поеми у стилі юефу «Подорож благородних мужів» (君子行, *Jūnzi Xíng*), автором якої є Лу Цзі (陸機, *Lù Jī*, 261–303), друге ім'я – Ши-хен (士衡, *Shìhéng*) – відомий китайський поет, один з провідних літераторів і теоретиків літератури середньовічного Китаю.

Зрозуміти подібні фразеологізми без відповідних коментарів практично неможливо, тому смисл деяких з них, наприклад 空穴来风 (*kōng xué lái fēng*) – букв. «у відкритий отвір залітає вітер», що означає «бути відкритим для критики», а також 素面朝天 (*sù miàn cháo tiān*) – букв. «не мати макіяжу на обличчі під час аудієнції в імператора», тобто «мати скромний вигляд завдяки відсутності макіяжу та строгій зачісці», часто плутають навіть самі китайці.

Разом з тим далеко не всі *чен'юй* мають літературне походження, багато з них позбавлені метафоричного значення. Наприклад, фраза 言而无信 (*yán ér wú xìn*, досл. – «говорить, а не віриться») має прозору семантику і застосовується для позначення нечесної людини, словам якої не можна довіряти.

Слід зазначити, що, хоча *чен'юй* не є повсякденними виразами, деякі з них застосовуються доволі часто в розмовній мові, наприклад: 呆若木鸡 *dāi ruò mù jī* – «бездушний як чурбан» (букв. «терпеливий наче дерев'яна курка»), 一毛不拔 *yī máo bù bá* – «скупий» (букв. «волоска не викине»), 人面桃花 *rén miàn táo huā* – «красивий» (букв. «обличчя як квітка персика»), 大手大脚 *dà shǒu dà jiǎo* – «екстравагантний» (букв. «великі руки, великі ноги»), 小手小脚 *xiǎo shǒu xiǎo jiǎo* – «сором'язливий» (букв. «маленькі руки, маленькі ноги»).

Подібні фразеологізми входять також до складу сучасної японської мови на правах, як уже зазначалося, китайських запозичень,

асимільованих із загальним потоком китайської лексики в ранній період (IV–X ст.) синкретичного за своєю природою і характером процесу взаємодії китайської та японської мов. У японській такі фразеологічні одиниці, що називаються *сейго*, формально не відрізняються від китайських *чен'юй*, хоча фактично багато з них у процесі тривалого функціонування в новому етнолінгвокультурному середовищі набули специфічних конотацій. При цьому варто зауважити, що в японській мові існує ще одна група китаїзмів-фразеологізмів, які іменуються *кодзі-сейго* (故事成語). Семантика цих фразеологізмів ґрунтується виключно на фактах старокитайської міфології, історіографії та літератури. Вони є особливою категорією фразеологізмів, семантичне значення яких вмотивоване виключно чужорідними лінгвокультурними компонентами [Пирогов 2007, 74; Черевко 1969, 107].

Далі, слід звернути увагу на те, що в китайській і японській мовах використовуються відповідно терміни *сіцзиге* (кит. 四字格 / фрейм із чотирьох ієрогліфів / у назві терміна використана функціональна ознака) та *йодзідзюкуго* (яп. 四字熟語 / ідіома з чотирьох ієрогліфів / у назві терміна використана денотативна ознака), які формально мають майже однакове значення, але по суті відображають різні, специфічні мовні явища. Якщо в китайській мові термін *сіцзиге* має значення чотирикомпонентного (такого, що складається з 4 ієрогліфів) слова або словосполучення взагалі, у тому числі фразеологізму, то в японській термін *йодзідзюкуго* за своїм визначенням є ідіоматичним словосполученням (熟語, *дзюкуго* – ідіома). Проте фактично в японській мові статус *йодзідзюкуго* не завжди обмежується виключно ідіоматичними рамками. До цієї лексичної категорії часто належать слова і словосполучення, що не мають виражених ідіоматичних ознак, семантика яких здебільшого є цілком прозорою, наприклад: 大学教育 (*daigaku-kyoiku*, університетська освіта), 環境悪化 (*kankyo-akka*, забруднення навколишнього середовища), 日米関係 (*nichibeikankei*, японсько-американські відносини), 歴史小説 (*rekishi-shōsetsu*, історичний роман) тощо.

На сьогодні в галузі японської фразеології склалася ситуація, в якій спостерігається

значна термінологічна плутанина. Саме поняття фразеології в японській мові не має строгих дефініцій, що очевидно обумовлено принципово різними підходами в оцінці й описі явищ мови в західній і японській лінгвістичних школах. Західний підхід заснований на конкретному науковому аналізі, що спирається на формальну логіку, східний (японський) – базується на уявленнях, що спираються, між іншим, на категоріальний апарат класичних філософсько-естетичних та релігійних доктрин тощо.

До основних термінів, що охоплюють поняття «фразеологізм» у японському мовознавстві, належать такі, як *котовадза* (諺, *ことわざ*, прислів'я; приказка; афоризм); *іінаравасі* (言い習わし, фразеологізм; сталий вислів); *канйюку* (慣用句, ідіома; ідіоматичний вислів); *кодзі-сейго* (故事成語, сталий вислів; ідіома); *йодзідзюкуго* (四字熟語, первісно китайські фразеологічні запозичення, що складаються з 4 ієрогліфів; утворені за китайською граматичною моделлю національно марковані японські чотирикомпонентні фразеологізми). Крім основних термінів, що стосуються поняття «фразеологізм», у японській лінгвістичній літературі зустрічається багато додаткових і допоміжних термінів, наприклад: *сейку* (成句, сталий вислів; ідіоматичний вислів; ідіома); *мейген* (名言, мудре речення; влучний вислів); *какуген* (格言, прислів'я; приказка; афоризм); *дзюкуго* (熟語, фразеологізми (ідіоми), що складаються з постійного набору ієрогліфів); *канйюку-хьоген* (慣用表現, ідіоматичний вислів); *гоку* (語句, слова і вислови); *канйютекіна котоба* (慣用的な言葉, ідіоматичні вислови); *іімавасі* (言い回し, ідіоматичний вислів; фразеологічне сполучення; зворот мови); *дзюкудзі* (熟字, сталі словосполучення (вислів), що складається з двох і більше ієрогліфів); *кутьо йой мідзікай хьоген* (口調よい短い表現, влучний короткий вислів); *кодзікотовадза* (故事ことわざ, народне прислів'я); *монку* (文句, стійка фраза, вислів); *ііката* (言い方, сталий вислів; мовний зворот); *іігуса* (言い草, стали слова і вислови; ремарки) тощо.

При розгляді такого специфічного лінгвістичного феномену, як *чен'юй*, а відповідно і *сейго*, варто зауважити, що одним з найважливіших чинників, який вплинув на формування лексичних особливостей китайської, а до певної міри і японської мови,

є ієрогліфіка [Софронов 1979, 157]. По суті, цей феномен міг з'явитися виключно в ієрогліфічному мовному середовищі. Мабуть, саме цим можна пояснити головну особливість їхньої формальної структури, зокрема чотирикомпонентну фреймованість. Традиційно китайська лінгвістика пояснює причини такої фреймованості зручністю візуального сприйняття фразеологізмів, хоча, на нашу думку, вони є глибшими і пов'язані з ритмічною організацією стародавніх заклинань та ворожильних формул, як, наприклад, в Іцзіні тощо.

Поняття і термін *сейго* в японській мові входить до семантичного поля поняття і терміна *юдзідзюкуго*, інакше кажучи, термін *сейго* є підпорядкованим стосовно тер-

міна *юдзідзюкуго*, який має більш узагальнене значення. Тому при викладанні матеріалу статті ми оперуватимемо терміном *юдзідзюкуго* з посиланням у разі потреби на термін *сейго*.

Однією з важливих особливостей *юдзідзюкуго* як фразеологічних сполучень є їхня належність до певних граматичних класів (див. табл. 1).

Спочатку фразеологізми *юдзідзюкуго* функціонували в японській мові виключно як іншомовні запозичення, що відображали формально і за змістом реалії китайської мови відповідних культурно-історичних періодів, але згодом під впливом різноманітних національно-специфічних лінгвокультурних чинників вони набули нових

Таблиця 1. Репрезентація йодзідзюкуго за основними граматичними класами

№ п/п	Йодзідзюкуго	Значення	Граматичний клас
1.	悪戦苦闘(する) akusenkutō (-suru)	долати труднощі	дієслово
2.	意気投合(する) ikitōgō (-suru)	знайти споріднену душу	дієслово
3.	一期一会 ichigoichie	життєво важлива зустріч (подія); зустріч (подія), що трапляється раз у житті	іменник
4.	一五一十 ichigoichijū	уся розповідь (історія)	іменник
5.	一目瞭然 ichimokuryōzen	явний, очевидний	фраз. зворот
6.	一攫千金 ikkakusenkin	швидко збагачення	іменник
7.	一喜一憂 ikkiichiyū	часта зміна настрою на протилежний	іменник
8.	一举兩得 ikkyōryōtoku	[убити] двох птахів одним каменем	іменник
10.	一朝一夕 ōisseki	за короткий час, швидко	іменник
11.	右往左往(する) uōsaō-suru	кидатися на всі боки (як очманілий)	дієслово
12.	溫故知新 onkochishin	навчання на основі минулого досвіду	іменник
13.	花鳥風月 kachōfūgetsu	японська естетика	іменник
14.	冠婚葬祭 kankonsōsai	сімейна церемонія	іменник
15.	閑話休題 kanwakyūdai	повернутися до головної теми (бесіди)	фраз. зворот
16.	危機一髮 kikiippatsu	небезпечний (на волосині від загибелі)	прикметник
17.	起死回生 kishikaisei	вихід з безнадійної ситуації	іменник
18.	奇想天外 kisōtengai	фантастичний, блискучий (результат)	іменник
19.	喜怒哀樂 kidoairaku	суміш почуттів радості та злості	іменник
20.	興味津々 ōmishinshin	надзвичайно цікавий, захоплюючий	прикметник
21.	減価償却 genkashō	обезцінювання, амортизація	іменник
22.	三位一体 sanmittai	Свята Трійця	іменник
23.	色即是空 shikisokuzekū	все на світі – тлін (пусте)	іменник
24.	四苦八苦 shikuhakku	тяжкі часи (випробування)	іменник
25.	試行錯誤 shikōsakugo	метод спроб і помилок	іменник
26.	四面楚歌 shimensoka	у відчайдушному становищі	фраз. зворот
27.	正真正銘 shōshinshōmei	дійсний, автентичний	прикметник
28.	神出鬼没 shinshutsukibatsu	невловимий, непрогнозований	прикметник

Продовження таблиці 1.

№ п/п	Йодзідзюкуго	Значення	Граматичний клас
29.	自画自賛 jigajisan	самохвальство	іменник
30.	自給自足 ūjisoku	самодостатність	іменник
31.	自業自得 jigōjitoku	по заслугах; що посієш, те й пожнеш	фраз. зворот
32.	縦横無尽 ūmujin	уздовж і впоперек; як забажається	фраз. зворот
33.	十人十色 ūnintoiro	кожен Івась має свій лас	прислів'я
34.	誠心誠意 seishinseii	щиро, щиросердно	прислівник
35.	切磋琢磨 sessatakuma	безперервне самовдосконалення	іменник
36.	千差万別 sensabanbetsu	безкінечне розмаїття	іменник
37.	前後矛盾(する) zengomujun (-suru)	суперечити самому собі	дієслово
38.	前代未聞 zendaimimon	безпрецедентність	іменник
39.	他力本願 tarikihongan	спасіння через віру; покладання на інших	іменник
40.	中途半端な(な) chūtohanpa	обмежений половинчастими заходами	прикметник
41.	適材適所 tekizaitekisho	потрібна людина у потрібному місці	фраз. зворот
42.	天下一品 tenkaippin	незрівнянний, унікальний	іменник
43.	半信半疑 hanshinhangī	не сприймати все, що кажуть, на віру	фраз. зворот
44.	平凡陳腐 heibanchinpu	банальність; несмак	іменник
45.	本末転倒 honmatsutentō	запрягати коня з хвоста	фраз. зворот
46.	三日坊主 mikkahōzu (яп.)*	той, хто пасує перед труднощами; боягуз	іменник
47.	油断大敵 yudantaiteki	недбалість – великий ворог	прислів'я
48.	問答無用 mondōmuyō	безапеляційність	іменник
49.	優柔不断 yūjufudan	нерішучість	іменник
50.	力戦奮闘(する) rikisenfuntō (-suru)	битися щосили	дієслово
51.	臨機応変 rinkīōhen (яп.)*	приспосовування до ситуації (обставин)	іменник

конотацій, що зумовило певну зміну їхніх первинних значень (див. табл. 2).

Більш того, японці запозичували не тільки готові фразеологічні форми, вони запозичували принципи їхньої побудови. Таким чином у японській мові з'явилися «некитайські» йодзідзюкуго, побудовані за принципом китайських, але з японською фаболою і новими ієрогліфічними компонентами (див. табл. 3).

При розгляді японських йодзідзюкуго в зіставленні з відповідними чен'юй очевидним стає той факт, що китайська чотирикомпонентна ієрогліфічна матриця має властивості інваріантності. На це також прямо і побічно вказують різні автори [Софронов 1979, 158; Маевский 2000, 71].

Важливо підкреслити, що появу в корпусі національної японської мови фразеоло-

гізмів йодзідзюкуго, побудованих на кшталт китайських чен'юй, можна вважати закономірним і природним явищем, яке виникло, з одного боку, завдяки застосуванню китайської словотвірної моделі, а з другого – завдяки застосуванню відповідних графічних засобів – китайських ієрогліфів, що стали головною складовою системи письмової мови японців.

У результаті лексико-семантичного аналізу найбільш відомих фразеологізмів чен'юй, зафіксованих в авторитетних китайських тлумачних і двомовних словниках, а також їхнього порівняння з відповідними японськими фразеологізмами йодзідзюкуго між ними виявлені випадки певних конотативних розбіжностей. Отримані результати дають підстави зробити висновок про те, що, незважаючи на зовнішню графічну ідентичність, між цими фразеологізмами існують певні змістові розбіжності, які мають характер національно-специфічних конотацій.

*Йодзідзюкуго японського походження.

Таблиця 2. Порівняння лексико-семантичної структури фразеологічних пар *чен'юй* – *йодзідзюкуго*

№ п/п	Китайські фразеологізми <i>чен'юй</i>	Значення	Японські фразеологізми <i>йодзідзюкуго</i>	Значення
1.	一字千金 yīzì-qīānjīn	одне слово, яке коштує тисячу золотих монет (<i>фраз.</i>); цінна порада; слова, сповнені важливого змісту	一字千金 ichiji-senkin	ієрогліф, що коштує тисячу золотих монет; чудовий зразок каліграфічного мистецтва
2.	一擲千金 yīzhì-qīānjīn	поставити на кін тисячу золотих монет, піти на великий ризик заради великої вигоди; кидатися грошима; екстравагантний	一擲千金 itteki-senkin	поставити на кін велику суму і виграти (<i>також фігурально</i>)
3.	意馬心猿 yìmǎ-xīnyuán	нерішучий, хиткий (<i>фраз.</i>)	意馬心猿 iba-shin'en	нестримна пристрасть; неконтрольовані емоції
4.	溫故知新 wēngù-zhīxīn	пам'ятаючи старе, пізнавати нове (Конфуцій. «Бесіди і судження») (<i>фраз.</i>); звертатися до минулого для розуміння майбутнього	溫故知新 onko-chishin	поєднувати нові знання з минулими для побудови прогнозу на майбутнє
5.	臥薪嘗胆 wòxīn-chángdǎn	поступитися, щоб перемогти (<i>фраз.</i>)	臥薪嘗胆 gashin-shōtan	непохитна рішучість і воля; подолання труднощів заради помсти; зазнавати неймовірних труднощів та нестатків
6.	畫龍点睛 huàlóng-diǎnjīng	поставити останній штрих на малюнку із зображенням дракона	畫龍点睛 garyū-tensei	домалювати очі дракону (<i>обр.</i> зробити завершальний штрих)
7.	起死回生 qǐsǐ-huíshēng	воскресати; <i>обр.</i> несподіване одужання	起死回生 kishi-kaisei	воскресати; повертатися до початку
8.	惊天动地 jīngtiān-dòngdì	потрясіння глобального масштабу (<i>фраз.</i>)	驚天動地 kyōten-dōchi	потрясіння глобального масштабу (<i>фраз.</i>); подія, що потрясла світ; сенсаційна подія; жахливий, страшний
9.	金城湯池 jīnchéng-tāngchí	<i>досл.</i> міські стіни із заліза, кріпосний рів із киплячої води (<i>перен.</i> неприступна цитадель)	金城湯池 kinjō-tōchi	неприступна фортеця; <i>перен.</i> оплот, цитадель
10.	拳拳服膺 quánquán-fúyīng	бути відданим, вірним (комусь/чомусь) (<i>фраз.</i>)	拳拳服膺 kenken-fukuyō	постійно пам'ятати; укарбуватися в пам'ять
11.	言行一致 yánxíng-yīzhì	слова не розходяться з ділами (<i>фраз.</i>); сказано – зроблено; виконувати обіцяне; додержуватись того, що сам сповідуєш	言行一致 genkō-itchi	бути вірним своєму слову; робити як обіцяно
12.	行云流水 xíng yún liúshuǐ	природний і плавний (про стиль каліграфії) (<i>фраз.</i>)	行雲流水 kōun-ryūsui	хмари, що плывуть, і вода, що тече (жанр традиційного японського живопису); жити спокійно і природно
13.	巧言令色 qiǎoyán lìngsè	улєслива мова і манери (<i>фраз.</i>)	巧言令色 kōgen-reishoku	улєсливі слова; у присл.: 巧言令色鮮し仁 (kōgen reishoku suku nashi jin) – «за красивими словами й зовнішнім благородством рідко буває справжня людяність»

Продовження таблиці 2.

№ п/п	Китайські фразеологізми <i>чен'юй</i>	Значення	Японські фразеологізми <i>йодзідзюкуго</i>	Значення
14.	光风霁月 guāng fēngjìyuè	легкий вітерець і яскравий місяць; чесний відкритий (<i>фраз.</i>); мир і процвітання	光風霽月 kōfū-seigetsu	щире серце і безтурботна душа; освіжаючий вітерець, що грає в сонячних променях, і ясний місяць, що сяє у кристалево чистому небі; все владається (<i>фраз.</i>)
15.	虎視眈眈 hǔshì dāndān	дивитися, як тигр, що спостерігає за своєю жертвою; виношувати злі наміри; чекати зручного випадку, щоб скоїти крадіжку	虎視眈々 koshi-tantan	злорадно, вороже (напр., дивитися)
16.	自給自足 zìjǐ zìzú	самодостатність; автаркія	自給自足 jikyū-jisoku	автаркія
17.	四分五裂 sìfēn-wǔliè	розкол, розпад; розколюватися (на фракції); повна плутанина і безлад; повна розбіжність (між партіями)	四分五裂 jibun-goretsu	розкол; розпад
18.	自暴自棄 zìbào-zìqì	впасти у відчай; вийти з гри і заспокоїтись	自暴自棄 jibō-jiki	впасти у відчай
19.	四面楚歌 sìmiàn-chǔgē	довкруги чутні пісні Чу; бути оточеним ворогами, залишитися без допомоги (про останні часи життя Сянгу / Xiangyu 項羽 项羽)	四面楚歌 jimen-soka	у висл. — 楚歌の声 бути зрадженим своїми співвітчизниками; бути кинутим усіма; бути у незгоді зі всім світом
20.	弱肉強食 ruòròu-qiángshí	слабкі є здобиччю сильних (<i>обр.</i>); хижацька поведінка / закон джунглів (<i>обр.</i>)	弱肉強食 jakuniku-kyōshoku	закон джунглів
21.	神出鬼沒 shénchū-guǐmò	з появою богів дияволи зникають (<i>фраз.</i>); з'являтися і зникати непередбачувано; швидко мінятися	神出鬼沒 shinshutsu-kibatsu	—のз'являтися у несподіваних місцях, у несподіваний час; у спол. —の怪盜 невольний злодій
22.	人面獸心 rénmiàn-shòuxīn	людське обличчя, звірине серце (зовнішність оманлива); лукавий, підступний	人面獸心 jinmen-j ūshin	звір у людській подобі; присл. «Зовнішність оманлива»
23.	醉生夢死 zuìshēng-mèngsǐ	наче п'яний або очманілий (<i>фраз.</i>); жити в пияцтві	醉生夢死 suisei-mushi	вести безтурботний спосіб життя; жити безцільно; у спол., <i>обр.</i> —の徒 пожирач лотосів (гуль-тяй, нероба)
24.	清風明月 qīngfēng-míngyuè	освіжаючий бриз і яскравий місяць; дозвільний	清風明月 seifū-meigetsu	погожий вечір при ясному місяці; витончена гра (на музичному інструменті)
25.	切磋琢磨 qiēcuō-zhuómó	поступове вдосконалення, що досягається неквапливими, але наполегливими зусиллями (<i>фраз.</i>); освіта як поступовий процес	切磋琢磨 sessa-takuma	<i>фраз., образ.</i> шліфувати камінь (гризти граніт науки); докласти наполегливих зусиль для оволодіння знаннями
26.	千軍万馬 qiānjūn-wànmǎ	могутня армія з тисячами воїнів і коней (<i>фраз.</i>)	千軍万馬 sengun-banba	низка битв; у спол. —の古つわ者 ветеран багатьох битв; —の間を往来する брати участь у багатьох битвах

Продовження таблиці 2.

№ п/п	Китайські фразеологізми чен'юй	Значення	Японські фразеологізми йодзідзюкуго	Значення
27.	千差万別 wānbié-qīānchā	існує багато способів опису речей, тому що відмінності між ними великі	千差万別 sensa-banbetsu	нескінченна різноманітність, тисячі різних варіантів (пор. укр. «Кожен Івась має свій лас»)
28.	千辛万苦 qiānxīn-wànkǔ	зазнавати неймовірних труднощів (фраз.); випробування і знегоди; насилу (напр., досягти мети)	千辛万苦 senshin-banku	неймовірні труднощі; інтенсивне використання
29.	先鞭一律 qiānpīān-yīlǚ	монотонний; стереотипний	先鞭一律 (вар. 千篇一律) senben-ichiritsu	монотонний; стереотипний
30.	大器晚成 dàqì-wǎnchéng	велику посудину довго виготовляють* (велике дозріває поволі) *джерело: Лао Цзи. Дао Де Цзін (гл. 41)	大器晚成 taiseki-bansei	великі таланти зріють довго (пор. англ. присл.: «Soon ripe, soon rotten»)
31.	泰然自若 tairán-zìruò	спокійний і стриманий, що не проявляє ознак неспокою або хвилювання	泰然自若 taizen-jijaku	самовладання, витримка; незворушний; той, що володіє собою
32.	大同小異 dàtóng-xiǎoyì	майже однаковий; майже ідентичний (фраз.); однаковий за багатьма параметрами	大同小異 daidō-shōi	істотна схожість (згода) за винятком незначних дрібниць
33.	单刀直入 dāndāo-zhírù	говорити прямо, відверто; підходити безпосередньо до справи	单刀直入 tantō-chokunyū	бути відкритим; говорити відверто
34.	魑魅魍魎 chīmèi-wǎngliǎng	демони і чудовиська	魑魅魍魎 chimi-mōryō	злі духи гір і річок
35.	朝三暮四 zhāosān-mùsì	три вранці і чотири увечері* (фраз.); нерішучий *притча про людину, яка годувала мавп	朝三暮四 chōsan-boshi	три вранці і чотири увечері* *притча про людину, яка годувала мавп
36.	朝令暮改 zhāoling-mùgǎi	робити спонтанні зміни в політиці	朝令暮改 chorei-bokai	невизначеність (нечіткість) плану дій; відсутність чітких принципів
37.	天衣無縫 tiānyī-wúfèng	бездоганний (фраз.)	天衣無縫 ten'i-muhō	довершена, природна краса без тіні штучного; бездоганний; бути нехитрим, простодушним; вести безтурботний спосіб життя
38.	彻头彻尾 chètóu-chěwěi	з голови до ніг (фраз.); повністю; вичерпно	徹頭徹尾 tettō-tetsubi	повністю; вичерпно; з початку до кінця
39.	打草惊蛇 dǎcǎo jīng shé	досл. шарити палкою в траві і налякати змію (викликати неприємності необережними діями)	藪をつついて 蛇を出す* yabu wo tsutsuite hebi wo dasu *яп. калька	досл. шарити палкою в траві і налякати змію (викликати неприємності необережними діями) Пор. укр.: «Не буди лихо, доки воно спить»

Таблиця 3. Порівняння японських фразеологічних неологізмів із традиційними *йодзідзюкуго*

№ п/п	Японський фразеологічний неологізм	Значення	Традиційний фразеологізм	Значення
1.	三味一鯛 Sanmi-ittai	окунь трьох смаків: нарізаний скибочками, обсмажений окунь, якого подають з овочевим асорті, вимоченим у саке	三位一体 Sanmi-ittai	Свята Трійця
2.	伝家宝丁 Tenka-no hōchō	рецепти приготування страв, що передаються з покоління в покоління	伝家宝刀 Tenka-no hōchō	меч, який зберігається у родині як реліквія
3.	犬康保険 Kenkō-hoken	система заходів, спрямована на компенсацію збитків, обумовлених нещасними випадками, що виникають через собак	健康保険 Kenkō-hoken	страхування на випадок хвороби
4.	好言礼食 Kōgen-reishoku	сімейна етика прийняття їжі, коли взаємна повага досягається бесідою на улюблені теми	巧言令色 Kōgen-reishoku	красномовство і лицемерство
5.	一賭兩得 Itto-ryōtoku	спокій і витримка в азартній грі – запорука виграшу	一舉兩得 Itto-ryōtoku	убити двох птахів одним каменем
6.	観光相殺 Kankō-sōsai	тяжка повсякденна праця пересічної японської родини компенсується туризмом під час канікул	冠婚葬祭 Kankō-sōsai	сімейна церемонія
7.	馬餌豆腐 Baji-tōfū	головним інгредієнтом корму для коней є <i>тофу</i> (соевий сир), який підвищує їхню силу і працездатність	馬耳東風 Baji-tōfū	східний вітер у вуха коня (пуста справа)

Крім того, результати проведеного аналізу дозволяють стверджувати, що японські *йодзідзюкуго* є особливим лінгвістичним феноменом, який свідчить про те, що пласт *канго* в японській мові формувався не тільки завдяки запозиченню окремих лексичних одиниць, а й, що особливо важливо, завдяки запозиченню граматичних моделей, як на морфологічному, так і на синтаксичному рівні. Зокрема, була засвоєна граматична модель побудови фразем на зразок *чен'юй*, яка успішно застосовується в японській мові у формі *сейго* до теперішнього часу, про що свідчить наявність у лексичному корпусі сучасної японської мови великої кількості «національних» чотирикомпонентних фразеологічних одиниць, які не мають еквівалентів або аналогів у китайській мові.

Висновки

Фразеологічні пари, утворені китайськими *чен'юй* та японськими *йодзідзюкуго*, які є стійкими лексико-синтаксичними одиницями та відображають різноманітні поняття реальної дійсності, етимологічно пов'язані з китайським етносом, не можна розглядати як повні семантичні еквіваленти, незважаючи на їхню формальну, графічну ідентичність.

Японські ФО *йодзідзюкуго*, будучи графічними аналогами відповідних китайських ідіом *чен'юй*, в окремих випадках відрізняються від них новими конотаціями, характер яких обумовлений тривалим функціонуванням у національно маркованому етнолінгвістичному середовищі.

Йодзідзюкуго як специфічний лінгвістичний феномен свідчить про те, що пласт *канго* в японській мові формувався не тільки за рахунок запозичення окремих лексичних одиниць, а й, що особливо важливо, за рахунок запозичення граматичних моделей, як на морфологічному, так і на синтаксичному рівні.

Граматична модель побудови *чен'юй* є продуктивною в японській мові і широко застосовується для формування *сейго* – «національних» чотирикомпонентних ФО, які не мають еквівалентів або аналогів у китайській мові.

Чотирикомпонентний ієрогліфічний фрейм *чен'юй* можна розглядати як графічний інваріант стосовно відповідних варіантів його графосемантичної реалізації у мовах, що використовують (або використовували в нещодавньому історичному минулому) китайську ієрогліфічну писемність, зокрема японській та ін.

Література

- Алтатов В.М. **Япония: язык и общество.** Москва, 2003.
- Горелов В.И. **Лексикология китайского языка.** Москва, 1984.
- Гуревич И.С., Зограф И.Т. **Хрестоматия по истории китайского языка III–XV вв.** Москва, 1982.
- Иэнага С. **История японской культуры** / Пер. с яп. Б.В. Поспелова. Москва, 1972.
- Конрад Н.И. **Очерк истории культуры средневековой Японии.** Москва, 1980.
- Маевский Е.В. **Графическая стилистика японского языка.** Москва, 2000.
- Пинус Е.М. У истоков японской письменности // **Кодзики – Записи о деяниях древности.** Свиток 1-й. Мифы / Пер. со старояп. и коммент. Е.М. Пинус. Санкт-Петербург, 1994.
- Пирогов В.Л. **Философия парадигмы поэтической речи (по мотивам японской лирики VII–XVIII ст.)** // **Наук. вісн. каф. ЮНЕСКО Київ. держ. лінгвіст. ун-ту.** Сер.: Філологія. Педагогіка. Психологія. Київ, 2000. Вип. 2.
- Пирогов В.Л. **Мудрость Востока и Запада – экософские и лингвистические основания (подход к сравнительному исследованию устойчивых фразеологизмов)** // **Наук. вісн. каф. ЮНЕСКО Київ. держ. лінгвіст. ун-ту.** Сер.: Філологія. Педагогіка. Психологія. Київ, 2001. Вип. 5.
- Пирогов В.Л. Система ментальных стереотипів, відображена в японських прислів'ях і приказках // **Східний світ.** № 3. Київ, 2007.
- Софронов М.В. **Китайский язык и китайское общество.** Москва, 1979.
- Сыромятников Н.А. **Древнеяпонский язык.** Москва, 1972.
- Сыромятников Н.А. **Классический японский язык.** Москва, 1983.
- Сірайсі Дайдзі. **Фразеологія національної японської мови та її дослідження** / Ст. у фраз. сл. нац. яп. мови. Токіо, 1977.
- Фролова О.П. **Фразеология современного японского языка (Учебное пособие).** Новосибирск, 1979.
- Черевко К.Е. Специфика литературного двуязычия в древней Японии // **Народы Азии и Африки,** № 2, 1969. Москва, 1969.
- Большой китайско-русский словарь,** тт. 1–4 / Под ред. И.М. Ошанина. Москва, 1983–1984.
- Большой русско-китайский словарь.** Пекин, 1985.
- New Japanese – English Dictionary.** Tokyo, 1984.
- 歇后语尹斌庸编著。北京华语教学、
谚辞海 / 尹斌庸编著。北京华语教学、
成语 / 尹斌庸编著。北京华语教学、
国語慣用句大辞典。東京：東京堂、1977。
- 日英辞。日英故事ことわざ辞典。東京：北星堂、2000。
- 成語林。成語林故事ことわざ慣用句 [中型版]。東京：旺文社、2000。
- 美しい日本語の辞典。東京：小学館、2006。
- 広辞苑。東京：岩波書店、2008。
- 陆一帆。语言美。海口：海南人民出版社、1988。